

## ZNAČAJKE POLITIČKOG SISTEMA NR KINE I BITNE KARAKTERISTIKE NOVOG USTAVA\*

Događaji i sveukupna kretanja u Narodnoj Republici Kini već duže vremena pobuđuju pažnju svjetske javnosti bilo da je riječ o političkim, ekonomskim ili kulturnim aspektima tih zbivanja ili pak o vanjskopoličkim akcijama ove mnogomilionske zemlje.<sup>1</sup>

Stoljećima zatvorena u sebe i izolirana od ostalog dijela svijeta, mučena ratovima, neimaštinom i bijedom neslučenih razmjera, opterećena izuzetno specifičnim i složenim problemima na unutrašnjem planu, suvremena Kina krenula je putem bitnih promjena kako unutar vlastitih granica tako i u međunarodnim političkim odnosima.

Osnivanje NR Kine datira iz 1949. godine. Poslije dugogodišnjih<sup>2</sup> izuzetno teških i napornih borbi koje je kineski narod vodio protiv feudalnih ostataka i imperijalističkog osvajanja, te pobjede kineske revolucije pod rukovodstvom Komunističke partije i Mao Ce Tunga, u listopadu 1949. novoformirana centralna vlada u Pekingu proglasila je NR Kinu suverenom i nezavisnom državom.<sup>3</sup>

U mjesecu rujnu, prije proglašenja sastala se Narodna politička konsultativna konferencija u čijem radu su sudjelovala 622 delegata a koji su bili predstavnici 45 različitih grupa (partija, regionalnih organizacija, vojske i posebno pozvani delegati). Na tom zasjedanju koje je trajalo od 21. rujna do 30. listopada, usvojena su tri osnovna dokumenta nove vlasti: 1. Organski zakon političke konsultativne konferencije, 2. Organski zakon centralne narodne vlade i 3. Zajednički program Narodne političke konsultativne konferencije u kojem su bile izložene osnovne ideje Mao Ce Tunga o strukturi nove kineske vlasti, a izražene već ranije u poznatom članku »O novoj demokraciji«. U tom dokumentu naglašeno je da nova kineska vlast predstavlja četiri klase nove

\* Novi ustav NR Kine je donesen 17. siječnja 1975.

<sup>1</sup> Danas u NR Kini živi oko 800 miliona ljudi. Stanovništvo se svake godine povećava za oko 15 miliona.

<sup>2</sup> Revolucionarna gibanja potresaju Kinu više od 130 godina, međutim, kineska revolucija vođena Komunističkom partijom Kine traje od 1927—1949. Nakon osnivanja Komunističke partije u Kantonu 1921. godine, Kina je prošla nekoliko revolucionarnih etapa: Prvi građanski rat od 1923—1927, drugi građanski rat od 1927—1937, nacionalnooslobodilački rat protiv japanske okupacije 1937—1945 i treći građanski rat od 1945—1949.

<sup>3</sup> Winberg Chai (editor), Essential Works of Chinese Communism, Bantam Books, New York, 1972. str. 246.

države: proletarijat, seljaštvo, sitnu buržoaziju i nacionalnu buržoaziju sjeđinjene pod rukovodstvom radničke klase i njezine avangarde Komunističke partije.<sup>4</sup> Narodno demokratsku diktaturu Mao je definirao kao »demokraciju za narod a diktaturu za reakcionare«.<sup>5</sup>

Izabrani organi vlasti utvrđeni u naprijed navedenim zakonima,<sup>6</sup> djelovali su u razdoblju od pet godina za koje vrijeme se trebala konsolidirati nova narodna vlast.

Jedan od najviših organa vlasti u zemlji — Narodni politički konsultativni savjet donio je Zajednički program u kojem su bili izneseni brojni principi na osnovi kojih se moralo konstituirati nova vlast u zemlji. Završetkom rata oslobođena Kina suočena je s brojnim teškoćama, ali, tri problema su osobito dominirala njezinom unutrašnjom scenom. Prvi problem odnosi se na uspostavljanje »nacionalne integracije, odnosno jedinstva, drugi se ticao ekonomskog razvoja zemlje a treći je bio vezan uz populacioni rast«<sup>7</sup> kineskog stanovništva. Konsolidaciji nove državne vlasti velike zapreke pravili su ostaci razbijenih snaga Kuomintanga a Korejski rat od 1950. do 1953. godine nanio je velike štete NR Kini. Stoga je glavni zadatak bio obnoviti ratom opustošenu zemlju, ojačati oružane snage i orijentirati se na plansku privredu: Da bi se ti zahtjevi mogli koliko toliko realizirati, nužno je bilo stvoriti čvrstu organizaciju političke vlasti.

U tom pravcu bili su usmjereni izbori za Ustavotvornu skupštinu<sup>8</sup> održani od 15. do 28. rujna 1954. godine, u koju je izabrano 1226 delegata koji su bili predstavnici gradova i industrijskih regiona, zatim predstavnici nacionalnih manjina, oružanih snaga, kineskih iseljenika u inozemstvu i napokon predstavnici (delegati) seoskih područja.<sup>9</sup>

Tako izabrana Ustavotvorna skupština pretvorila se u Svekinesku narodnu skupštinu na čijem je zasjedanju 20. rujna 1954. godine donesen prvi socijalistički Ustav NR Kine. U čl. 1. Ustava je NR Kina opisana kao »narodno-demokratska država kojom rukovodi radnička klasa i koja se zasniva na savezu radnika i seljaka« (čl. 1)<sup>10</sup>

Kao najviši organ državne vlasti bio je proglašen Nacionalni narodni kongres (čl. 21), čije poslanike biraju na četiri godine narodni kongresi provincija, autonomnih oblasti, gradova pod centralnom upravom. NO armija i Kinezi koji žive u inozemstvu. Nacionalni narodni kongres prema tome bio je i najviši predstavnički organ vlasti. Budući da nije bio u permanetnom zasjedanju, već se sastojao jednom godišnje, njegove funkcije obavljao je Stalni komitet.

U Ustavu<sup>11</sup> su bili istaknuti i drugi organi vlasti, npr. Predsjednik Republike, Državni savjet koji je bio zamišljen kao najviši izvršni i administrativni

<sup>4</sup> Ibid., str. 231 i 232.

<sup>5</sup> Ibid.

<sup>6</sup> U organskom zakonu centralne narodne vlade utvrđeni su najviši organi vlasti u NR Kini koji su trebali djelovati do saziva Ustavotvorne skupštine. Među najvažnijim bili su: 1) Narodno politički konsultativni savjet, 2) Savjet centralne narodne vlade koji je obuhvaćao četiri organa: a) Državni administrativni savjet koji se opet sastojao od četiri komiteta i to: 1) za političke i zakonodavne poslove, 2) za financije i privredu, 3) za kulturu i prosvjetu i 4) za narodnu kontrolu, b) Narodno revolucionarni vojni savjet, c) Vrhovni narodni sud i d) Vrhovno narodno tužilaštvo.

<sup>7</sup> Franz Schurmann and Orville Schell, *Communist China*, Penguin Books, London, 1968, str. 112.

<sup>8</sup> Na svakih 100.000 stanovnika u 24 veća grada, a na 800.000 u seoskim područjima birao se 1 delegat.

<sup>9</sup> Winberg Chai, cit. djelo, str. 246.

<sup>10</sup> Neke kineske ustavne odredbe iz 1954. veoma su slične Sovjetskom ustavu iz 1936, međutim, postoje razlike u strukturi vlasti između te dvije zemlje.

<sup>11</sup> Iako je Ustav iz 1954. godine na neki način odražavao kontinuitet ranijih zakona u prvom redu Organskog zakona i Zajedničkog programa iz 1949, neke ustavno-pravne regulacije podsjećaju

organ Nacionalnog narodnog kongresa. Na lokalnoj razini djelovali su narodni kongresi s narodnim komitetima kao izvršnim organima vlasti. Na temelju čl. 2 Ustava, odnos između viših i nižih državnih organa zasnivao se na principu demokratskog centralizma. Iako je organizaciona struktura narodnih organa i državne vlasti bila precizno regulirana ustavnim odredbama, u realnom političkom životu, jezgro vlasti i centar donošenja najvažnijih odluka bio je u Komunističkoj partiji, odnosno u Stalnom odboru Politbiroa partije. To proizlazi djelomično i iz stava kineskog rukovodstva koje je isticalo da tako dugo dok je »partija jezgro vodstva naše zemlje« Ustav nije »vrhovni zakon« već više instrument partije u prelaznom periodu.<sup>12</sup>

Usprkos takvom stavu, kineski ustav legalizirao je uspjehe i rezultate kineske narodno demokratske revolucije, a u godinama koje su slijedile trebao je transformirati NR Kinu u socijalističku državu.

Bio je to početak izgradnje novog političkog sistema, koji će idućih dvadeset godina biti praćen izuzetno dinamičnim, političkim, ekonomskim i kulturnim procesima.

Ratom opustošena i nerazvijena zemlja nezamislivih razmjera u privrednom, društvenom i kulturnom pogledu, krenula je putem izgradnje novog društva, vođena ljudima koji su svoj život posvetili kineskoj revoluciji. Uoči pobjede socijalističke revolucije 1949. godine, Kinezi su živjeli u raznim oblicima društvenih odnosa, a ponajviše u onim koji su bili slični robovlasničkim i feudalnim odnosima.

Nacionalni dohodak po glavi stanovnika u NR Kini, kretao se tih godina između 25 i 30\$. Industrijska i poljoprivredna proizvodnja pale su na tako nizak stupanj da je Kina ulazila u red »najsiriromašnijih i najnerazvijenijih među većim državama«.<sup>13</sup>

Kineski siromašni seljaci, najamni radnici, i drugi eksploatirani slojevi bili su najbrojniji (90%), u strukturi kineskog društva a raspolagali su samo s oko 20-30% od ukupnog zemljišta. Nasuprot njima, malobrojni (10%), ali bogati veleposjednici posjedovali su oko 70-80% ukupnog zemljišta. Stoga je agrarna reforma provedena u NR Kini od strane novih kineskih vlasti, nedvojbeno najznačajniji poduhvat u kineskoj povijesti. Prema mišljenju profesora Franza Schurmanna, zemljišna reforma je bila jedna od najvećih socijalnih revolucija modernog doba, u tom smislu što je razorila tradicionalni sistem socijalne stratifikacije u ruralnim područjima,<sup>14</sup> ona je u biti omogućila likvidaciju feudalne i polufeudalne eksploatacije kineskog seljaka.

Zakon o Agrarnoj reformi iz 1950. bio je u stvari treći agrarni zakon u kineskoj povijesti: prvi agrarni zakon usvojen je još 1931. u revolucionarnoj fazi kineskog razvoja u kojem su lokalni sovjetski (narodni) organi vlasti vršili raspodjelu zemlje. Drugi zakon donesen je 1947. za vrijeme trećeg građanskog rata vođenog protiv Čang Kaj Šeka. Tada je prvi put ostvareno načelo »zemlja onima koji je obrađuju«. Budući da je zemljišni posjed tim zakonom bio u velikoj mjeri rasitnjen<sup>15</sup> i nedovoljan za prehranu onog koji je tu zemlju obra-

nas na rješenja koja su na ovaj ili onaj način došla do izražaja i u drugim buržoaskim demokratskim ustavima.

<sup>12</sup> Winberg Chai, cit. djelo, str. 247. i 249.

<sup>13</sup> A. Doak Barnett, *Gospodarstvo komunističke Kine*, str. 615, članak se nalazi u: Paul A. Samuelson, *Ekonomska čitanka (prijevod) NZMH*, Zagreb, 1975.

<sup>14</sup> Franz Schurmann and Orville Schell, cit. djelo, str. 169 i 170.

<sup>15</sup> Svatko je dobio bez obzira na spol i starost 3 »moua«. Jedan »mou« iznosi 180 m<sup>2</sup> površine zemlje.

divao a posebno neprikladan za unapređenje proizvodnje, novi Agrarni zakon iz 1950. unosi neke novosti u odnosu na ranija rješenja. Prije svega u čl. 6 tog zakona ističe se slijedeće: »Neće se dirati zemlja ni drugi predmeti koje posjeduju bogati seljaci i koju obrađuju oni sami, ili pomoću unajmljene radne snage. Bogati seljaci će, također, zadržati i male dijelove zemlje koju oni daju pod rentu«. (čl. 6.) Cilj te odredbe bio je u prvom redu unaprijediti proizvodnju putem zemljevlasničkih posjeda. Godine 1953. bila je završena agrarna reforma. Konfiscirana zemlja iznosila je oko 48 milijuna hektara, a bila je podijeljena na 60 milijuna seljačkih porodica. Zemlja je dana u privatno vlasništvo i s njome je svaki vlasnik mogao slobodno raspolagati tj. mogao ju je prodavati i kupovati.<sup>16</sup>

Iduća značajna faza u razvoju kineske poljoprivrede bila je kolektivizacija individualnih gazdinstava preko poljoprivrednih proizvodnih zadruga do narodnih komuna. Poljoprivredne proizvodne zadruge, počele su se stvarati početkom 1954. godine na temelju direktive CK, tako da ih je do kraja godine bilo organizirano oko 114.165 u čitavoj zemlji.<sup>17</sup>

Proces kolektivizacije koji je vršen radi povećanja poljoprivredne proizvodnje tekao je i dalje, i veliku promjenu u tom procesu izvršio je govor Mao Ce Tunga u ljeto 1955, u kojem je on govoreći »O pitanju zadrugarstva u poljoprivredi« naglasio potrebu provođenja krupnih kampanja radi bržeg organiziranja seoskih proizvodnih zadruga koje su trebale izvršiti brzu tehnološku revoluciju u poljoprivredi. »Ja računam«, rekao je Mao »da će za cjelovitu, temeljitu tehnološku revoluciju u poljoprivredi biti potrebno četiri do pet petogodišnjih planova ili dvadest do dvadest pet godina«. <sup>18</sup>

Premda je u početku bilo znatnog otpora prema zadrugarstvu, krajem 1955. već je sedamdeset i pet milijuna seoskih domaćinstava, a 1956, 83%, te u ljeto 1957, 97% ušlo u zadruge. Ta godina vezuje se uz »potpunu kolektivizaciju koja je značila ne samo socijalizaciju sveg vlasništva, već i stvaranje ujedinjene seoske ekonomije«. <sup>19</sup>

Međutim, važnu prekretnicu u tom pogledu predstavljala je Rezolucija CK KPK donesena 29. kolovoza 1958. kojom se sistem poljoprivrednih proizvodnih zadruga zamjenjuje sistemom narodnih komuna uz postupnu industrijalizaciju poljoprivrednih regija.

U Rezoluciji<sup>20</sup> se ističe da sistem komuna nije uveden odjednom, već je dio kampanje, odnosno politike tzv. »velikog skoka naprijed«. Prvi korak prema stvaranju komuna označio je partijski plenum koji je već 1957. prihvatio politiku »istovremnog razvoja industrije i poljoprivrede«. Naime, plenum je pošao od činjenice da je »ključ poljoprivrednog razvoja u masovnoj mobilizaciji radne snage«, a komuna je trebala koordinirati i kontrolirati izvođenje velikih programa u kojima je sudjelovao ogroman broj ljudi. Druga važna stepenica prema komunama bila je odluka da se započne s industrijalizacijom poljoprivrednih regija. I napokon, treći važan faktor usmjeren u tom

<sup>16</sup> E. L. Wheelwright and Bruce McFarlane, *The Chinese Road to Socialism*, New York, 1970., str. 33.

<sup>17</sup> Franz Schurmann and Orville Schell, cit. djelo, str. 171.

<sup>18</sup> Ibid., 173.

<sup>19</sup> Niži početni stupanj zadrugarstva uključivao je 20-40 domaćinstava. Viši stupanj zadruga sadržavao je 100-300 domaćinstava, i obuhvaćao je čitavo selo.

F. Schurmann and O. Schell, cit. djelo, 175 i 176.

<sup>20</sup> Tekst Rezolucije CK KPK nalazi se u : Winberg Chai, cit. djelo, str. 323.

pravcu bilo je nastojanje komunista da se stvore organi države za »izgradnju komunizma«, odnosno traženje novih oblika državnih struktura kao »osnovnih jedinica komunističkog društva«.

Narodne komune su prvenstveno proizvodne jedinice koje obuhvataju 5.000—100.000 ljudi,<sup>21</sup> ali one su istovremeno i specifičan oblik organiziranja društva. Jer u okviru komuna ljudi zajednički obavljaju sve poslove vezane uz poljoprivredu ali, istovremeno grade i sve prateće objekte, od tvornica, škola, sveučilišta, bolnica do dječjih vrtića i jaslica. Narodna komuna je nadalje i autonomna politička jedinica. Primjenom takvog sistema u NR Kini je u velikoj mjeri napušten sistem centralističkog upravljanja i planiranja. U rujnu 1958. godine oko 750.000 poljoprivrednih zadruga bilo je organizirano u 23.384 komune, koje su obuhvatile oko 90% seoskih domaćinstava.<sup>22</sup> Radna i proizvodna snaga u komunama bila je raspoređena u tzv. brigade koje su obuhvaćale stanovnike jednog sela. Brigade su dalje bile sastavljene od timova koji su uključivali članove porodica (40-80) a u organizacionom pogledu bili su formirani po vojnom uzoru.<sup>23</sup> Komune su upravljale svim djelatnostima unutar svojeg područja — poljoprivredom, industrijom, trgovinom, financijama, obrađivanjem i vojnim poslovima.<sup>24</sup>

Međutim, takvom decentralizacijom poslova i vlasti, centralno planiranje izgubilo je svako značenje u izgradnji sitne industrije i poljoprivrede u kineskim selima. Gradnja tzv. »džepnih visokih peći« i neke grane sitne industrije, ukazivale su na neuspjeh, a mnogi proizvodi bili su neupotrebljivi. Komune nisu bile u stanju izvršavati sve planirane zadatke. Nastojanje da se seljaci podvrgnu vojnoj organizaciji i disciplini, dovelo je do pasivizacije velikog broja građana, gubitka morala i pada svakog poticaja za rad i povećanje proizvodnje.

Formiranje narodnih komuna u početku nije dalo očekivane rezultate zbog pretjerano nereálnih planova. Poljoprivredna proizvodnja je pala, tako da je to prisililo rukovodstvo Kine, osobito nakon zasjedanja CK kineske KP u siječnju 1961, da odustane od kruto zamišljene politike u pogledu komuna i da ih radikalno izmijeni. U prvom redu, težište je stavljeno na razvoj i povećanje poljoprivredne proizvodnje. Seljacima su vraćene okućnice kao jedini oblik privatnog vlasništva i uvedeni su stimulansi u obliku nagrađivanja po učinku. Mnoge komunalne aktivnosti koje su se ranije morale prinudno vršiti, sada su dobrovoljne. Kineski oblik organizacije seljačkih komuna po vojnom uzoru sa strogom disciplinom te rušenjem tradicionalnog sistema porodice, bio je oštro kritiziran od strane mnogih komunističkih partija. Sistem komuna, kao što ćemo kasnije vidjeti, dalje egzistira u Kini, a novim Ustavom iz 1975. dobio je i svoju formalno-pravnu regulaciju.

Pored poljoprivrede, kinesko rukovodstvo je izvanredno veliku pažnju posvetilo industrijalizaciji zemlje, u čemu je kineski narod postigao velike rezultate od 1949. godine do danas realiziranjem četiriju petogodišnjih planova, iako je na tom putu razvoja bilo i djelomičnih neuspjeha. Čini se, da su neuspjesi proizlazili prvenstveno, iz nereálnih planova u industrijskoj i poljoprivrednoj proizvodnji i gotovo fantastičnih ciljeva. Na primjer, među

<sup>21</sup> E. L. Wheelwright and Bruce McFarlane, cit. djelo, str. 49.

<sup>22</sup> Ibid. str. 51.

<sup>23</sup> Brigade i timovi istovremeno su bile političke i vojne jedinice.

<sup>24</sup> A. Doak Barnett, cit. djelo, str. 618.

mnogim Mao Ce Tungovim parolama iz tog doba, često se isticala i ona »da u jednom danu treba koncentrirati 20 godina napretka« ili da treba »nadmašiti Veliku Britaniju u industrijskoj proizvodnji za 15 godina«. Ipak, napuštajući tako ambicioznu politiku i oslanjajući se na vlastite noge, kineska industrija se u relativno kratkom roku znatno razvila i postigla velike rezultate. Uspjela je realizirati i velika dostignuća znanosti i tehnologije, tj. proizvela je nuklearno i termonuklearno oružje i lansirala je prvi kineski Zemljin satelit 1970. godine.<sup>25</sup> Svojim dostignućima NR Kina uvrstila se u red najvećih sila u svijetu, pa ipak, običan kineski čovjek još je i danas siromašan jer se nacionalni dohodak po glavi stanovnika kreće oko 150 dolara godišnje (1970). Međutim, ako to usporedimo s nacionalnim dohotkom koji je 1949. iznosio oko 25 do 30 \$ po glavi stanovnika, onda je i to nedvojbeno veliki uspjeh.

U godinama poslije pobjede revolucije, osobitu pažnju u svijetu pobuđivale su metode političkog rada Komunističke partije koje je ona provodila u masama, a koje su se u biti temeljile na Maovom učenju da se ideološkim radom, prosvjećivanjem i uvjeravanjem, odnosno političkim preodgajanjem ljudi mijenja politička svijest čovjeka, a ona je prema njegovom shvaćanju prvorazredni faktor koji određuje pripadnost pojedinca određenoj klasi. Prema tome, Kineska komunistička partija i vlada imaju zadatak da političkim obrazovanjem i preodgajanjem utječu na transformaciju svijesti masa.

U tom smislu ne mogu shvatiti i tumačiti kontinuirane kampanje u Kini koje su, osobito od pobjede revolucije, dominirale njezinom unutrašnjom scenom a vrhunac postigle velikom proleterskom kulturnom revolucijom. Već mnogo ranije, tj. u vrijeme kineske revolucije, partija je provodila tzv. grupna učenja po kružnicama u kojima je mišljenje svakog čovjeka bilo podvrgnuto kritici od strane drugih članova kružoka.

Nakon oslobođenja, u Kini se provode razne akcije s ciljem da izbrišu iz svijesti ljudi sve nedaće prošlosti i iskorijene društvene anomalije u prvom redu birokratizam, korupciju i rasipništvo. Postoje brojni primjeri takvih kampanja a osobito su bile čuvene: kampanja »tri anti« vođena među partijskim kadrom u 1951. protiv korupcije, rasipništva i birokratizma. Zatim, godinu dana kasnije 1952. započeo je pokret protiv »pet zala«, odnosno kampanja »pet anti«, tj. protiv zločina podmićivanja, izbjegavanja plaćanja poreza, prevara, krađe državne imovine, te odavanja državnih ekonomskih tajni. Godine 1957. povedena je kampanja protiv birokratskih tendencija među partijskim i državnim kadrom.<sup>26</sup> Australijski znanstvenici McFarlane i Wheelwright ističu da je osnovna ideja svih tih kampanja bila ista. Oni polaze od činjenice da su osnovne ljudske vrijednosti, mišljenje ljudi i motivacije odlučujući faktor u funkcioniranju društva. Iako je političkom revolucijom osvojena vlast, a ekonomska revolucija dovela do uspostave kolektivnog vlasništva, sve to nije bilo dovoljno da se osigura uspjeh revolucije, ako se ne povede i revolucija u mišljenju ljudi. Odatle je, prema njihovom shvaćanju cilj kampanja bio izgraditi novi moral tj. novi skup pravila ljudskog ponašanja koji bi bio u skladu s novim društvenim odnosima u kojima postoji kolektivno vlasništvo i koje se temelji na diktaturi proletarijata.<sup>27</sup>

<sup>25</sup> Godine 1964. u NR Kini je izvršena eksplozija prve nuklearne bombe, 1967. eksplozija prve termonuklearne bombe, a 1970. lansiran je prvi kineski Zemljin satelit.

<sup>26</sup> E. L. Wheelwright and B. McFarlane, cit. djelo, str. 99.

<sup>27</sup> Ibid. str. 99-101.

U takvom kontekstu mora se promatrati i kulturna revolucija, samo što ona nije bila usmjerena protiv određene grupe npr. intelektualaca ili partijskog kadra, već protiv svih onih koji su na bilo koji način vršili funkcije vlasti. Ali, kulturna je revolucija, po svom intenzitetu i stupnju djelovanja, nadmašila sve ranije kampanje.<sup>28</sup>

Djelatnost masovnih kampanja temeljila se na propagiranju i učenju ideja i misli Mao Ce Tunga, na organiziranju masovnih skupova u kojima su sudjelovali milijuni ljudi i na kojima su se masovno osuđivali i javno ponižavali pojedinci i grupe zbog zloupotreba i grešaka koje su učinili. Osim toga, bile su organizirane i diskusije u kružocima na kojima su pojedinci kritikom i samokritikom javno priznavali svoje greške i slabosti. Američki profesor psihijatrije dr Robert J. Lifton s Yale sveučilišta, koji je boravio i studirao u Kini i Japanu, tvrdi da je reforma mišljenja koja se vrši putem kružoka, odnosno na partijski organiziranim grupnim sesijama »specijalni oblik grupne psihoterapije«.<sup>29</sup>

U svim tim kampanjama koje su bile vješto vođene u poslijeratnim godinama i koje su među ostalim imale za cilj osigurati jedinstveno mišljenje, poznato je da je usprkos tome i u partijskom rukovodstvu dolazilo do neslaganja, u prvom redu oko koncepcija izgradnje socijalističkih društvenih odnosa.

Godine 1957. KPK je pvela veliku kampanju »sto cvjetova i sto škola«, koja je dobila svoje ime po Maovoj paroli »Neka cvate stotinu svjetova, neka se stotinu škola mišljenja uzajamno takmiče«.<sup>30</sup> Politička pozadina te parole bila je u stvari, težnja partije da unaprijedi i razvije umjetnost i znanost, aktivirajući naučnu i kulturnu djelatnost intelektualaca. U tekstu »Neka cvate stotinu cvjetova...« Mao kaže: »Različiti oblici i stilovi u umjetnosti mogu se razvijati slobodno i različite škole u znanosti mogu se slobodno takmičiti... O istini i laži u umjetnosti i znanosti treba slobodno da raspravljaju tisuće znanstvenika i umjetnika...«<sup>31</sup> Kampanja je završila isključenjem iz Partije mnogih poznatih sveučilišnih profesora, pisaca i nekih funkcionara, koji su nakon izrečene kritike i samokritike morali napustiti svoje položaje. Te godine počeli su se zaoštrevati i odnosi sa Sovjetskim Savezom, s kojim je 1960. došlo do otvorenog sukoba. Ta situacija odrazila se i na jedinstvo unutar partijskog rukovodstva. Peng Teh Huaaj, tada ministar odbrane, suprotstavio se Maovoj koncepciji »uzdati se u vlastite snage«. Peng je ubrzo (1959) bio smijenjen s te funkcije a 1967. proglašen je kontrarevolucionarom. Drugi, značajan sukob koji je bio sve izrazitiji, proizlazio je iz različitih gledišta Mao Ce Tunga i njegovih istomišljenika te Liu Šao Čija<sup>32</sup> i njegovih pristaša u pogledu daljnjih putova ekonomskog razvoja Kine i vođenja njezine vanjske politike. »Komunistička partija Kine, ukazuje na to da je u suvremenom razvitku društva svaki revolucionarni preobražaj izvođen oružanom revolucijom«.<sup>33</sup> Nadalje, ona ističe »da u čitavom prelaznom periodu postoje klase i klasna borba između ostataka

<sup>28</sup> Ibid.

<sup>29</sup> Robert J. Lifton, *Peking's Thought Reform*, nalazi se u F. Schurmann and O. Schell, cit. djelo, str. 133 i 134.

<sup>30</sup> Tekst se nalazi u knjizi Winberg Chai, cit. djelo, str. 312.

<sup>31</sup> Ibid.

<sup>32</sup> Liu Sao Ci bio je od 1949. potpredsjednik vlade. Od 1955-1959. potpredsjednik NNK. Od 1959.-1968. vršio je funkciju predsjednika Republike.

<sup>33</sup> Radnički i nacionalno oslobodilački pokreti, Enciklopedijski priručnik, Bgd. 1968, str. 526, I stupac, knjiga I.

buržoazije i proletarijata. 'Ova klasna borba nastaviti će se u veoma dugom historijskom periodu poslije dolaska proletarijata na vlast...' Postojanje klasa i klasne borbe u socijalizmu nije samo rezultat unutrašnjeg razvitka zemlje, postojanja različitih oblika svojine, ostataka buržoaskih elemenata i buržoaske ideologije, već i rezultat postojanja 'imperijalističkih snaga i reakcionarnih klasa, koje u novim uslovima teže da povrate izgubljene pozicije'.<sup>34</sup>

Takvo shvaćanje klasa i klasne borbe KPK, »usko je povezano s njenom koncepcijom o nepromijenjenoj ulozi države u prelaznom periodu. ... 'diktatura proletarijata nije izvršila svoju historijsku misiju, dok god postoje ostaci starih eksploatorskih klasa i mogućnost pojavljivanja novih buržoaskih elemenata i dok god postoje klasne razlike između fizičkih i intelektualnih radnika. Diktatura proletarijata će nestati tek kad se ostvari komunističko društvo, kad klase i klasne razlike budu potpuno eliminirane'. Prema koncepcijama KP Kine, čitav period od pobjede oružane revolucije, do potpune izgradnje komunističkog društva, ispunjen je klasnom borbom između proletarijata i buržoazije, to je postojanje proleterske partije kao 'koncentriranog izraza klasnog karaktera, objektivno uslovljena nužnost'. Zato partija proletarijata treba da jača i dobija odlučujuću ulogu, kao partija klase koja je na vlasti».<sup>35</sup>

Upravo u vrijeme, kad je iznosila takve koncepcije klasa i klasne borbe, KP Kine, odnosno jedan njezin dio započeo je tzv. kampanju »socijalističkog prosvjećivanja«, koja je uglavnom bila usmjerena na prosvjećivanje seljačkih masa, ali i na one partijske kadrove pod vodstvom Liu Šao Čija, koji su bili izloženi kritici. Stavovi Liu Šao Čija o opreznijem privrednom razvoju Kine s obzirom na neuspjeh politike »velikog skoka naprijed«, zatim isticanje važnosti stručnjaka u tom razvoju i u upravljanju tvornicama, iako su imali veliku podršku u partiji, bili su oštro napadani od Mao Ce Tunga i njegovih pristaša koji su zagovarali brz ekonomski razvoj i primjenu radikalnih mjera. U ostvarivanju svojih koncepcija Mao je imao podršku u Narodnooslobodilačkoj armiji, koja će imati izvanredno značajnu ulogu u vrijeme kulturne revolucije, kad je armija u sveopćem kaosu koji je tada vladao ostala jedina jedinstvena snaga u kineskom društvu, koja je vrlo vješto upravljala kulturnom revolucijom. Vrhunac tih previranja došao je do izražaja nakon XI plenuma CK KPK održanog od 1—12. kolovoza 1966. na kojemu je donesena odluka (8. VIII) o pokretanju velike proleterske kulturne revolucije. Cilj revolucije bila je borba protiv »antipartijskih i antisocijalističkih elemenata koji djeluju iznutra protiv politike KP Kine i učenja Mao Ce Tunga».<sup>36</sup> Kao službena partijska politika, kulturna revolucija temeljila se na »šesnaest točaka«, a glavni posrednici preko kojih je ona realizirala svoje akcije upravljene protiv neprijateljskih i buržoaskih elemenata bili su odredi crvene garde,<sup>37</sup> kojima je u stvari rukovodila armija. U ljetu 1966. stotine tisuća ljudi izišlo je na ulice Pekinga izražavajući svoju podršku politici Mao Ce Tunga, a protestirajući protiv Liu Šao Čija. U tim burnim godinama predsjednik Komunističke partije Kine Mao Ce Tung, zalagao se za takvu revoluciju koja će po njegovu shvaćanju »srušiti postojeće stanje, koja će obračunati sa svima onima koji nastoje da Kina promijeni boju i koja će likvidirati buržoaske autoritete«. Odredi

<sup>34</sup> Ibid. cit. djelo, str. 526. II stupac, knjiga I.

<sup>35</sup> Ibid.

<sup>36</sup> Ibid. cit. djelo, str. 525, IV stupac, knjiga I.

<sup>37</sup> John Robinson, *The Cultural Revolution in China*, Penguin Books, London, 1970. str. 19, 25 i 70-71.



crvene garde usmjerili su svoje napade prvo, na partijske i državne strukture, a zatim su počeli napadati partijsko rukovodstvo na sveučilištima i školama, a nešto kasnije partijske rukovodiocice u privrednim poduzećima i u tvornicama. U tim uzbudljivim danima u zemlji je vladao opći kaos a proizvodnja je naglo pala. U toku 1967. i 1968. osnivaju se novi organi vlasti tzv. Revolucionarni komiteti, koji su trebali biti privremeni vrhovni organi vlasti, ali su se zadržali sve do danas i dobili su formalno-pravnu regulaciju novim Ustavom. Nakon plenuma (XII) CK KPK 1968. te napada i optužbi crvene garde na Liu Šao Čija, javnost je bila obaviještena da je on smijenjen s položaja predsjednika Republike. Kulturna revolucija imala je prvenstveno za cilj promjenu svijesti ljudi na vrlo masovnoj osnovi i stvaranje nove kulture. Ona je bila prvenstveno borba za političku vlast i »rušenje birokratskih struktura« u državnom i partijskom mehanizmu, odnosno, bio je to sukob koncepcija oko izgradnje socijalističkih društvenih odnosa. To je bilo razračunavanje s političkim snagama za koje je Mao vjerovao da vode Kinu u »kapitalizam«. Taj pokret je uspio razoriti partijske i državne strukture i omogućio je Mao Ce Tungu dovođenje vlastitih pristaša na rukovodeće položaje, tako da je IX Kongres KPK održan u aprilu 1969, a posebice X održan u ljeto 1973. bio sastavljen od novih i mlađih snaga, a značajno mjesto dano je i armiji.

Nakon tih izvanredno dramatičnih godina kroz koje je prošla NR Kina za vrijeme kulturne revolucije, trebalo je u zemlji ponovno uspostaviti političku stabilnost i jedinstvo nacije i ubrzati ekonomski razvoj. U kojoj su mjeri Kinezi u tome uspjeli vidjet ćemo iz ekspozea Ču En Laja »o aktivnostima vlade« koji je podnio uoči prihvaćanja novog Ustava u siječnju 1975. godine.

Prema tome, sve te promjene koje su se dogodile kako u unutrašnjoj politici, tako i u međunarodnim političkim odnosima, pri čemu mislimo na posjetu američkog predsjednika Nixona, prijem NR Kine u Ujedinjene narode, njezino nastojanje da proširi svoju suradnju sa zemljama zapadne Evrope i pruži podršku afričkim, azijskim i latinskoameričkim zemljama, nedvojbeno su utjecale na donošenje *novog ustavnog dokumenta*, kojim je trebalo sankcionirati sve strukturalne i personalne promjene nastale u proteklim godinama.

Novi Ustav Narodne Republike Kine, usvojen sredinom siječnja 1975. godine, na zasjedanju IV-og Svekineskog narodnog kongresa, nedvojbeno je izraz revolucionarnih kretanja te dubokih i dinamičnih promjena i procesa u političkim, društveno-ekonomskim i kulturnim odnosima, koji su se dogodili u posljednjih dvadeset godina u kineskom društvu.

U »ekspozeu o aktivnostima vlade«<sup>38</sup> što ga je podnio kineski premijer Ču En Laj, nekoliko dana prije usvajanja ustavnog teksta, izražena je misao da je »najveći događaj u političkom životu kineskog naroda i narodnosti« od 1964. do danas, velika proleterska kulturna revolucija koju je pokrenuo predsjednik Mao i kojom je osobno upravljao. »Ta velika revolucija« prema mišljenju Ču En Laja, »u svojoj biti je velika politička revolucija koju je proletarijat poveo protiv buržoazije i svih drugih eksploatatorskih klasa. Revolucija je uništila 2/4 vrhova buržoazije, onu od Liu Šao Čija i Lin Pijaoa i slomila je njihove urote za restauraciju kapitalizma. Kritički pokret protiv Lin Pijaoa i Confucija koji se sada odvija u svim predjelima zemlje, zapravo je nastavak

<sup>38</sup> *Problems Politiques et Sociaux, La Documentation Francaise*, br. 263, od 27. srpnja 1975, Paris, *Raport De Chou En Lai sur les Activites Gouvernementales* (13 janvier 1975.) str. 6.

i produblјivanje velike kulturne revolucije. Pobjeda te revolucije konsolidirala je diktaturu proletarijata u Kini i unaprijedila je socijalističku izgradnju.<sup>39</sup> U ekspozeu se, nadalje, ističe da je transformacija u domeni superstrukture zabilježila velike uspjehe. Oko 10 milijuna školovanih mladih ljudi otišlo je na sela.

Ako je vjerovati rezultatima i podacima koje je iznio kineski premijer, tada je treći petogodišnji plan realiziran s premašajem, dok je četvrti trebao biti ispunjen u toku 1975. »Globalna vrijednost poljoprivredne proizvodnje za 1974. godinu povećana je za 51% u odnosu na 1964. Proizvodnja žitarica veća je za 140% a proizvodnja pamuka za 470%. Porast sveukupne industrijske proizvodnje za 1974. godinu veći je za 190% u odnosu na 1964. Nadalje, u proteklih deset godina povećana je proizvodnja i nekih drugih glavnih proizvoda kao npr. čelika za 120%, ugljena za 91%, petroleja za 650%, električne energije za 200%, traktora za 520%, pamučnog vlakna za 85% i kemijskih vlakana za 330%.«<sup>40</sup>

U tom desetogodišnjem razdoblju, kineski stručnjaci »realizirali su oko 1.100 projekata velike i srednje važnosti, izvršili su pokus hidrogenske bombe i lansirali umjetni satelit.«<sup>41</sup> Upravo, zahvaljujući ovakvim impozantnim rezultatima, »život kineskog naroda se postepeno poboljšava, socijalistička izgradnja u punom je razvoju, a svima onima koji su tvrdili da će kulturna revolucija neizbježno podrovati razvitak kineske narodne ekonomije, činjenice daju oštar odgovor«<sup>42</sup> — zaključuje Ču En Laj.

Prema zacrtanim planovima, kineski narod morao bi do 1980. izgraditi »industrijski sistem i sistem nezavisne nacionalne ekonomije, a prije kraja stoljeća ostvariti grandiozni cilj, modernizaciju na području poljoprivrede, industrije, nacionalne odbrane, znanosti i tehnike, kako bi se kineska nacionalna ekonomija svrstala među prve u svijetu.«<sup>43</sup> U ostvarivanju takvih ciljeva mora se polaziti od načela da je poljoprivreda temelj, a industrija dominantni faktor cjelokupnog razvoja. Kineski premijer posvetio je posebnu pažnju suradnji Kine s narodima drugih zemalja, a prvenstveno s onima trećeg svijeta, jer u njima vidi značajnu snagu u borbi protiv kolonijalizma, imperijalizma i hegemonizma. Što se tiče vanjske politike, Ču En Laj je izrazio tvrdnju da »dvije supersile SAD i SSSR predstavljaju žarište novog svjetskog rata, te da će njihova ogorčena borba sigurno jednog dana dovesti do oružanog sukoba.«<sup>44</sup>

Vraćajući se ponovno domaćim temama, kineski premijer je istaknuo da kineski narod mora biti još jedinstveniji i odlučniji u ostvarenju ciljeva partije, jer partija je ona snaga koja vrši utjecaj na svim područjima, bilo da je riječ o industriji, poljoprivredi, trgovini, kulturi, obrazovanju, armiji ili državnim organima vlasti.

Završavajući ekspozu, Ču En Laj je naglasio, da je kineski narod usprkos brojnim preprekama i teškoćama s kojima se suočavao u proteklih 20 godina od »zaostale i siromašne zemlje izgradio socijalističku državu, koju će u idućih 20 godina transformirati u modernu i moćnu socijalističku državu.«<sup>45</sup>

<sup>39</sup> Ibid.

<sup>40</sup> Ibid.

<sup>41</sup> Ibid.

<sup>42</sup> Ibid.

<sup>43</sup> Ibid.

<sup>44</sup> Ibid. str. 7-9.

<sup>45</sup> Ibid.

Zbog takvih »izuzetnih promjena u NR Kini, kineskoj politici, privredi i kulturi, prvi kineski socijalistički Ustav od 1954. godine«,<sup>46</sup> ne odgovara više stvarnim potrebama i suvremenim kineskim društvenim kretanjima. Život i praksa zahtijevali su donošenje novog ustavnog dokumenta koji bi sintetizirao i na adekvatan način izrazio sveukupne političke i društvene promjene u kineskom društvu u proteklih 20 godina, prihvatio određena dosadašnja iskustva, ukazao na tokove povijesnog razvoja Kine i izrazio težnje i idejna shvaćanja kineskog naroda u borbi za izgradnju socijalističkog društva.

Ne upuštajući se detaljnije u razmatranje novih ustavnih reformi u NR Kini, no koje su bez sumnje veoma značajne, željeli bismo istaknuti samo neke promjene koje su po našem mišljenju indikativne za politički i društveni razvoj u ovoj zemlji.

Novi kineski Ustav, koji je kao nacrt Ustava NR Kine bio pet godina na javnoj diskusiji, usvojen je kao što smo rekli 17. siječnja 1975. godine.

Kineski ustav se po svojoj strukturi, sadržaju i kratkoći teksta (Ustav iz 1954. sadržavao je 106 članova, novi Ustav sadržava samo 30 članova) i zbog unošenja nekih novih praktičkih rješenja, razlikuje od ustavnog teksta iz 1954, premda, formalno-pravno gledajući odražava kontinuirani razvoj ranijih ustavnih dokumenata.

U preambuli koja je nova, istaknuti su veliki uspjesi naroda svih nacionalnosti u Kini ostvareni u socijalističkoj revoluciji i izgradnji socijalizma. Nadalje, izražene su karakteristike socijalističkog društva u kojemu još egzistiraju klasne protivuriječnosti, a koje mogu biti »prevladane samo oslanjanjem na teoriju trajne revolucije pod diktaturom proletarijata i praksu na koju ukazuje marksizam, lenjinizam i učenje Mao Ce Tunga.«<sup>47</sup> Preambula sadrži i principe na kojima se temelji djelovanje NR Kine u međunarodnim odnosima i naglašava se da »Kina nikad neće biti velesila«.<sup>48</sup>

Novi Ustav utvrđuje socijalistički karakter države, ističe diktaturu proletarijata koja se zasniva na »savezu radnika i seljaka«. Posebno što privlači pažnju jest izvanredno naglašen položaj Komunističke partije Kine, što je vidljivo, kako iz teksta preambule, tako i iz eksplicitne formulacije člana 2. Ustava koji propisuje da je »Komunistička partija Kine rukovodeće jezgro čitavog kineskog naroda (čl. 2.).

Vlast pripada narodu, a narod je ostvaruje preko tzv. narodnih kongresa kao predstavničkih tijela koja funkcioniraju na svim razinama i koja u svom radu kao i svi ostali državni organi primjenjuju demokratski centralizam.

U članu 4. Narodna Republika Kina je opisana kao »jedinствена višenacionalna država«. U nacionalnom pogledu stanovništvo NR Kine nije homogeno, već postoje velike razlike kako u pogledu jezika, tako i s obzirom na etničko porijeklo. Najmnogobrojniji su pravi Kinezi ili kako se još zovu u Kini narod Han, koji danas čine 94% stanovništva dok samo 6% otpada na nacionalne manjine. O svemu tome Ustav je vodio računa te je proklamirao nacionalnu ravnopravnost i zagarantirao slobodu upotrebe vlastitog govornog i književnog jezika, te zabranio velikonacionalni i lokalnonacionalni šovinizam.

U okviru općih ustavnih načela istaknuta su dva osnovna oblika vlasništva nad sredstvima za proizvodnju: tzv. socijalističko vlasništvo čitavog naroda i

<sup>46</sup> Ibid.

<sup>47</sup> Tekst Ustava NR Kine, Preambula.

<sup>48</sup> Ibid.

socijalističko *kolektivno* vlasništvo radnog naroda. Čini nam se posebno značajnim, što je novi Ustav normirao pravo na *individualno* vlasništvo i rad. »S obzirom da su razvoj i apsolutna nadmoć kolektivnog vlasništva narodnih komuna osigurani« ističe se u članu 7., »članovi narodnih komuna mogu obrađivati za svoje lične potrebe male parcele zemlje, baviti se u ograničenom opsegu dopunskom domaćom proizvodnjom i u stočarskim predjelima držati za svoje osobne potrebe mali broj stoke.«<sup>99</sup> Privatno vlasništvo u Kini prema tome postoji ali u vrlo malom opsegu, te je stoga kineska okućnica koju dopušta Ustav važan oblik privatnog vlasništva, ali specifičan, jer njome kineski seljak ne može neograničeno raspolagati tj. ne može je prodati ni kupovati. Predmet privatne trgovine mogu biti jedino poljoprivredni proizvodi s tih okućnica. Kako danas više od 4/5 kineskog stanovništva živi na selu, a od toga se ogroman broj tih ljudi isključivo bavi poljoprivredom, proizvodnja s tih okućnica nesumnjivo doprinosi poboljšanju života kineskog seljaka a time i boljoj cjelokupnoj privrednoj situaciji na kineskom selu.

Socijalističko kolektivno vlasništvo nije jedinstveno, već postoje tri oblika kolektivnog socijalističkog raspolaganja i posjedovanja a to su: vlasništvo komune, vlasništvo proizvodne brigade i vlasništvo proizvodnog tima. Seljačka narodna komuna je, kako se ističe u Ustavu »način organiziranja koji spaja državnu upravu i privredno rukovođenje«.

U mnogomilionskoj zajednici kao što je NR Kina, samo društveni rad i proizvodnja sviju jesu uvjeti opstanka 800 milijuna ljudi. Zato, ne začuđuje što su socijalistički principi »Tko ne radi ne treba ni da jede« i »Svatko prema sposobnostima, svakome prema njegovu radu« postali i ustavni principi. Svima onima koji ne mogu privređivati bilo zbog starosti, bolesti ili nesposobnosti za rad pripada pravo na materijalnu pomoć.

Politički sukobi i neslaganja u partijskom i vojnom rukovodstvu NR Kine u posljednjih deset godina, prvenstveno iskustva s Liu Šao Čijem i Lin Pijaom, odrazili su se u ustavnoj koncepciji vojne organizacije i obrane. U tom smislu Ustav unosi jednu novost a to je da »Predsjednik Centralnog komiteta Komunističke partije Kine zapovijeda oružanim snagama zemlje.« Tu je ponovno došla do izražaja poznata Maova izreka od 1. rujna 1970. godine na Drugom plenumu CK KPK da »Partija treba komandirati puški, a ne puška Partiji.« Sjedinjavanje dviju funkcija — rukovođenja partijom i zapovijedanja armijom — u jednoj te istoj osobi, upozorenje je armiji da ne odstupa od zacrtanih koncepcija i ciljeva Komunističke partije Kine s jedne strane, a s druge strane odražava Maove težnje i nastojanja da Komunistička partija mora imati prvenstvenu ulogu u svim sferama društvenog života, pa tako i u armiji. Nastavljajući tradiciju i revolucionarna iskustva, kineska armija nije samo oružana snaga, već se u novom Ustavu naglašava njezina *radna i proizvodna funkcija*.

Na temelju odredaba Ustava o strukturi državnih organa, kineski politički sistem je zasnovan na sistemu jedinstva vlasti, koji se u svojoj biti temelji na organizacionoj i funkcionalnoj ovisnosti jednog organa od drugog.

Kao najviši organ državne vlasti u političkom sistemu NR Kine pojavljuje se Svekiški narodni kongres, koji je po strukturi jednodomno tijelo.

<sup>99</sup> Cl. 7 Ustava.

Poslanici koji ga sačinjavaju izabrani su na mandatno razdoblje od 5 godina, posrednim putem i to u provincijama, autonomnim oblastima, područjima neposredno pod centralnom upravom i Narodno-oslobodilačkoj armiji, a određene ugledne ličnosti mogu biti pozvane da sudjeluju u njegovu radu s pravima poslanika. Utjecaj Komunističke partije u okviru Svekienskog narodnog kongresa je veoma jak, kako u pogledu pripremanja i razmatranja pojedinih prijedloga tako i u pogledu donošenja konačnih odluka.

Funkcije i ovlaštenja Svekienskog narodnog kongresa su vrlo značajne, a svode se na: promjenu Ustava, donošenje zakona, imenovanje i razrješavanje dužnosti premijera Državnog savjeta i njegovih članova na prijedlog Centralnog komiteta Komunističke partije, zatim donošenje državnog ekonomskog plana, budžeta i završnog računa, i obavljanje drugih funkcija za koje Svekienski narodni kongres smatra da ih je potrebno vršiti. Kako Narodni kongres nije u permanentnom zasjedanju, to njegove funkcije u razdoblju između zasjedanja obavlja Stalni komitet Svekienskog narodnog kongresa kao njegov stalni organ. Budući da u novom Ustavu više nema institucije predsjednika i potpredsjednika Republike ni Vrhovne državne konferencije, to je jedan dio predsjedničkih ovlaštenja, kao npr. primanje stranih diplomatskih predstavnika, izdavanje dekreta, slanje i opozivanje opunomoćenih predstavnika, ratificiranje i objavljivanje ugovora zaključenih sa stranim državama i neke druge funkcije prešao na taj Stalni komitet, dok su druga prenesena na Predsjednika Komunističke partije, npr. zapovijedanje oružanim snagama, a neka opet na Svekienski narodni kongres.

Izvršnu vlast vrši kolektivno tijelo — Državni savjet ili »centralna narodna vlada«, koja za radnje koje vrši u okviru ustavnih i zakonskih ovlaštenja, odgovara Svekienskom narodnom kongresu i njegovom Stalnom komitetu i njima podnosi izvještaj.

Iako je NR Kina jedinstvena, tj. unitarna država, čitav njezin teritorij je podijeljen na više vrsta teritorijalnih jedinica i po funkcijama nižih organa vlasti. Prema ustavnim odredbama teritorija Kine je podijeljena na: provincije i područja neposredno pod centralnom upravom, a one se dalje dijele na okruge, gradove i seljačke narodne komune. Svaka od tih teritorijalnih jedinica ima vlastite zakonodavne organe koji djeluju kroz lokalne narodne kongrese na raznim stupnjevima i izvršne koji funkcioniraju kroz tzv. revolucionarne komitete kao stalne organe tih lokalnih narodnih kongresa. Izbori za organe vlasti vrše se *neposredno i direktno* jedino u najnižim jedinicama, dok ostali organi nižih jedinica biraju svoje delegate za organe viših jedinica sve do provincija. Što se tiče izbora i opoziva predsjednika, potpredsjednika i članova revolucionarnih komiteta tj. lokalnih narodnih vlada, vrše ih narodni kongresi odgovarajućeg stupnja, s tim, što njihov izbor i opoziv mora biti provjeren i odobren od državnog organa »neposredno višeg stupnja«.

Posebnu pažnju Ustav je posvetio nacionalnim autonomnim jedinicama koje se dijele na autonomne oblasti, autonomne departmane i autonomne okruge u kojima djeluju kao organi samouprave narodni kongresi i revolucionarni komiteti.

Interesantno je spomenuti da formiranje seljačkih narodnih komuna i njihovo djelovanje datira još iz 1958. godine, a pojava Revolucionarnih komi-

teta iz doba kulturne revolucije, pa ipak, formalno-pravnu regulaciju dobili su tek novim Ustavom.

Novost je Ustava NR Kine što zahtijeva primjenu »linije masa« u radu tužilaštva i proceduri pred sudovima radi diskusije i kritike u slučajevima kontrarevolucionarne kriminalne djelatnosti. Sudovi u vršenju svojih funkcija nisu nezavisni organi, već postoji s jedne strane, funkcionalna ovisnost sudske vlasti o izvršnoj i zakonodavnoj, što proizlazi iz odredaba Ustava koje određuju da su »narodni sudovi odgovorni narodnim kongresima i njihovim stalnim organima na odgovarajućim razinama i njima polažu račun o svom radu«, a s druge strane postoji organizaciona ovisnost, jer predsjednike narodnih sudova imenuju stalni organi narodnih kongresa na odgovarajućim razinama.

Cjelokupan politički razvoj u NR Kini išao je u pravcu jačanja pozicija Komunističke partije koja ne samo da prodire u sve strukture državnih organa, već istovremeno dominira svojom rukovodećom ulogom i u svim sferama društvenog života. Komunistička partija, točnije njezino rukovodeće jezgro, veoma je značajan politički faktor a to, kao što smo vidjeli proizlazi, kako iz nekih ustavnih odredaba, tako i iz njezinog stvarnog djelovanja u političkom životu.

Iako je u godinama nakon revolucije u NR Kini primjenjivano načelo suradnje državnih i partijskih organa, za razdoblje kulturne revolucije to se ne bi moglo reći, jer je partijsku strukturu i strukturu državnih organa od vrha do dna razbila crvena garda, pa je Mao imao mogućnosti da na rukovodeće položaje dovede svoje pristaše. Poznato je da su neki novi revolucionarni organi vlasti u tom razdoblju ustanovljeni jer je tako zahtijevao život i praksa, iako Ustavom nisu bili predviđeni, dok su, s druge strane, neki važni državni organi vlasti regulirani Ustavom, ukidani zbog neslaganja u samom kineskom rukovodstvu i bez ustavne revizije.

Sve to upućuje na zaključak da ustavne institucije u razdoblju kulturne revolucije nisu bitnije utjecale na donošenje političkih odluka niti su određivale tokove političkih zbivanja u toj velikoj zemlji.

Čini nam se, međutim, da politički sistem NR Kine prema novom Ustavu karakterizira dominacija partijskih organa nad svim ostalim strukturama države.

Ustavno-pravni i politički razvoj NR Kine nedvojbeno pokazuje da se odvija proces demokratizacije društvenih odnosa ali, vrlo sporo i u skladu s potrebama razvoja kineskog društva. Iako je kinesko društvo u posljednjih 26 godina ostvarilo velike rezultate i stotinama milijuna ljudi osiguralo egzistenciju, ipak, čini se, da je još vrlo daleko od onog stupnja razvoja u kojem dolazi do izražaja težnja radnih ljudi da što neposrednije sudjeluju u procesu donošenja odluka. Pokušaj uvođenja radničkog samoupravljanja, odnosno osnivanje radničkih savjeta u pekinškom saobraćajnom poduzeću, prema nekim informacijama bilo je ukinuto na zahtjev Politbiroa samo nekoliko mjeseci kasnije. Iako se danas najvažnije odluke donose u Stalnom komitetu Politbiroa partije, ipak, ne postoji stroga centralizacija bar što se tiče organizacije poljoprivrede i industrije, već egzistira poseban oblik decentralizacije stvaran kroz komune s ciljem da se poveća proizvodnja i smanji ekonomska ovisnost o centru.

U sadašnjoj etapi razvoja kineskih društvenih odnosa, kineski čovjek još je izložen ideološko-propagandnoj akciji koja se vodi putem dobro organiziranih masovnih kampanja usmjerenih s jedne strane na sticanje nove političke svijesti i preodgajanje cjelokupne čovjekove ličnosti, a s druge na razvijanje proizvodnih snaga i izgradnju novog društva.

Novе ustavne promjene u NR Kini potvrdile su da je specifičan put izgradnje socijalističkih društvenih odnosa, prije svega izraz vlastitog nacionalnog razvoja i praktičnih potreba kineskog društva.